

Kodenavn TATE – topspionen fra Aabenraa

Af JAKOB ANDERSEN

Sønderjyden Wulf Schmidt fra Aabenraa blev nedkastet med faldskærm over England i 1940 som agent for den tyske efterretningstjeneste Abwehr. Han blev straks pågrebet af briterne, der gav ham valget mellem at blive skudt eller at forsyne tyskerne med falske efterretninger. Det valg var ikke svært. Han udførte sit job så godt, at han af tyskerne fik Jernkorset to gange plus tysk statsborgerskab for sin spionage. Den britiske efterretningstjeneste MI5 belønnede ham med britisk statsborgerskab. Historikeren og journalisten Jakob Andersen fortæller den fantastiske historie om dobbeltagenten, der endte sine dage som ekspert i kanariefugle.

Den 10. juli 1940 åbnedes en hemmelig institution i udkanten af det vestlige London. Den havde til huse i en stor victoriansk villa, der var bygget af en rig købmand. Nu skulle huset alene tjene den britiske kontraspionagetjeneste MI5 som et skrappt forhørscenter for fjender, der ikke kunne klassificeres som krigsfanger, samt for briter, der modarbejdede landets interesser i krigen. Med andre ord var det her, akse-magternes spioner blev bragt hen, når de blev fanget, og en af dem var en sønderjyde fra Aabenraa, hvis historie her for første gang fortælles i sammenhæng.

Latchmere House hed stedet, men det blev omdøbt til Camp 020, og det er under dette navn, det er gået ind i efterretningstjenestens historie. Huset var omgivet af et højt plankeværk af træ, og inden for dette opsatte man dobbelte rækker pigtrådsspærringer. Både besøgende og de mennesker, der boede i nærheden, blev underkastet grundige undersøgelser, og enhver, som skulle ud eller ind, måtte passere mindst fire kontrolsteder. I løbet af krigen blev omkring 500 spioner fra 44 lande afhørt her, og de allerfleste af dem sang som nattergale.

Chefen for Camp 020 var oberstløjtnant Robin W.G. Stephens – en formidabel skikkelse med en broget fortid i hæren. Han gik under øgenavnet *Tin Eye*, og det skulle efter sigende skyldes det stålhårde blik, han sendte ud gennem sin monokel. Stephens havde gjort tjene-

Den svenske journalist Gösta Caroli fotograferet i 1938. Han var den første tyske faldskærmsagent, der blev kastet ned over England. Det skete i september 1940. Han blev straks pågrebet. Foto i privateje. (Tak til Simon Olsson).

ste i Indien og mange andre steder. Han kunne læse, tale og skrive urdu, arabisk, somalisk, amharisk, fransk, tysk og italiensk. Hans pressefolder i bukserne var altid knivskarpe, og han kunne ikke udstå tungnemme mennesker. Stephens fik ry for at være disciplinrytter og utålelig, men hele hans attitude synes at have været en taktik, der var beregnet på at sprede frygt omkring ham i forhørscentret. I hvert fald sagde hans privatsekretær engang, at han var »den venligste chef, jeg nogensinde har arbejdet for«.

Næsten med det samme viste det sig, at Camp 020 havde været en god idé. I sommeren 1940 lå truslen om en tysk invasion tungt over England – Operation SEELÖWE kaldte tyskerne den – og fjenden kunne

forventes at sende hemmelige agenter i forvejen, især fordi de tyske spionagenet i Storbritannien var blevet sprængt i årene før krigen. På få uger kom 47 mistænkte til Camp 020, hvoraf de 20 var britiske fascister og resten undergravere af forskellig slags. Ingen af disse person-sager var særligt interessante, men den 3. september 1940 gik det løs for alvor. Fire agenter – en tysker og tre hollændere – der skulle være med til at forberede invasionen, var blevet landsat fra en fiskerbåd, der blev slæbt tæt på den engelske kyst af en tysk minestryger, godt dækket af mørke og tåge. De blev fanget og forhørt med stort udbytte. Få dage senere gjorde tyskerne et nyt forsøg med invasionsagenter, og denne gang skulle de sendes ned med faldskærm. Operation LENA hed aktionen, og det var Abwehrstelle Hamburg under major Nikolaus F.A. Ritter, der havde ansvaret for træning og landsætning af agenterne.

Den første spion fra Operation LENA, der ankom til England, var den svenske journalist Gösta Caroli (kodenavn: SUMMER). Han var glødende nazist og landede natten til den 6. september 1940 på en mark nær Denton. Caroli havde sin radiosender bundet på brystet, og den var så tung, at han ramte jorden med stor kraft og blev slået bevidstløs. Fem timer senere vågnede han og lagde sig til at sove i en grøft, hvor en bondedreng fandt ham og fik ham arresteret.

Næste dag kom Gösta Caroli til Camp 020, og han havde ingen mulighed for at lyve sig fri. Han var nemlig blevet pågrebet med både faldskærmen, radiosenderen, 200 engelske pund, peppiller, et falsk identitetskort, adskillige landkort og en ladt pistol. Allerede i det første forhør røbede svenskeren navne på sine Abwehr-officerer og adskilligt mere. Blandt andet sagde han, at der var en anden agent på vej, og dette fik MI5-officererne op på tæerne. Caroli ville dog ikke gå i detaljer, for den agent, der skulle komme, var hans personlige ven, forklarede han. Men så lovede MI5 ham, at vennens liv ville blive sparet, og ifølge *Tin Eye* Stephens var det både første og sidste gang, et sådant løfte blev afgivet i Camp 020.

Men dette tilsagn om at spare den næste spions liv blev ikke blot af betydning for manden, det drejede sig om. Den britiske efterretningstjeneste høstede selv umådelig gavn af denne agent. Her introducerer vi ham:

TATE hedder manden i MI5's arkiver, for det var det kodenavn, briterne gav ham, idet de syntes, han lignede music hall-komikeren Harry Tate. Men hans virkelige navn var Wulf Schmidt, og han var

dansk statsborger. En eventyrer fra Aabenraa, der kom vidt omkring. Han var spion for Hitler, men blev også agent for Churchill. Tyskerne tildelte ham Jernkorset af både 1. og 2. grad, og som dobbeltagent rangerer han i toppen af 2. Verdenskrigs elite. Ironisk nok endte han sine dage på bedsteborgerlig vis som ekspert i kanarifugle.

Wulf Dietrich Christian Schmidt blev født den 7. december 1911 i Aabenraa, hvor familien boede på Lindsnakkevej 31.¹ Faderen var tysk, advokat og kongelig notar. Moderen var dansk. Om opvæksten fortæller Hans Chr. Bjerg:

»Faderen opdrog ham meget strengt og dominerede ham. Han fik ham til at føle, at han ikke kunne leve op til faderens forventninger. Broderen gik i tysk militærtjeneste [Luftwaffe, J.A.], mens [Wulf] meldte sig hos gardehusarerne og aftjente dansk værnepligt i 1931, hvad faderen var utilfreds med. En videre karriere i det danske forsvar blev stoppet af faderen.«

Her er det på sin plads med et par ord om de kilder, jeg har anvendt til denne artikel. Historien om Wulf Schmidt findes nemlig ikke fuldstændig noget enkelt sted, men må stykkes sammen fra adskillige kilder, der dels supplerer dels korrigerer hinanden. Den netop citerede Hans Chr. Bjerg skrev i tidsskriftet *Siden Saxo* i 1994, da mange oplysninger var utilgængelige. Bedste kilde var længe efterretnings-eksperten, det britiske parlamentsmedlem Rupert Allason, der er kendt under forfatternavnet Nigel West. Han blev en god bekendt af Wulf Schmidt, da denne var blevet gammel, og Allason er den, der har skrevet bedst og mest detaljeret om ham i bogen *Seven Spies who changed the World*. Men Allasons fremstilling, der er baseret på både efterretningskilder og intensive interviews med Schmidt, er fra 1991 og altså ældre end Bjergs. Det var først i 1999, at der fremkom et autoritativt og officielt kildemateriale om Camp 020, herunder om Wulf Schmidt alias TATE. Det skete, da den britiske efterretningstjeneste MI5 frigav en række dokumenter og lod dem blive tilgængelige i Storbritanniens nationalarkiv, the Public Record Office. Blandt disse dokumenter var et manuskript med den besynderlige titel *A Digest of Ham*. Det var skrevet i 1947 af chefen for Camp 020 (nu oberst) R.W.G. Stephens, stemplet *Top Secret*, og den sære titel refererede blandt andet til, at Camp 020 lå tæt ved Ham Common i valgkredsen Richmond. I dette manuskript berettede Stephens om forhørscentrets virk-

*Wulf Schmidt fotograferet af MI5 under krigen. Han røg meget, og den pakke Players cigaretter, Abwehr havde givet ham med til England, forslog ikke længe. I det hele taget havde tyskerne udstyret ham dårligt til det farlige spiontogt. Foto fra Nigel West: *Seven Spies who changed the World*.*

somhed, og han beskrev en række af de vigtigste personsager, inklusive den om Wulf Schmidt. I 2000 blev Stephens' fremstilling in toto offentliggjort af Oliver Hoare i bogen *Camp 020 – MI5 and the Nazi Spies. The Official History of MI5's Wartime Interrogation Centre*.

De her nævnte fremstillinger har været mine hovedkilder, men der er flere andre. I 1995 havde jeg således lange samtaler med Rupert Allason, MP, i London, hvor han fortalte mig om sit bekendtskab med Wulf Schmidt og sin opfattelse af ham.

I efterkrigstiden antog Wulf Schmidt navnet Harry Williamson, som var det navn, der havde stået på et falsk identitetskort, Abwehr havde udstyret ham med, og det var som Harry Williamson, han blev kendt i

britiske kanariefuglekredse. Han var biseksuel og levede i sine sidste mange år sammen med en anden mand. Men han havde en datter, der i 1995, da jeg talte med Rupert Allason, var omkring 40 år og boede i Devon.

»Hun søger i øjeblikket dansk statsborgerskab. Hun taler ikke dansk, men hun har megen familie i Aabenraa,« sagde Allason.

Datteren, hvis identitet jeg blev bekendt med, anede det meste af sit liv ikke, hvilken fortid hendes far havde haft. I mange år havde der været et dårligt forhold mellem dem.

»Hun fik først 'Harry Williamsons' rigtige navn og skæbne at vide, da jeg fortalte hende det hele«, berettede Rupert Allason. Det var hans opfattelse, at det var datterens skuffelse over sit eget liv, der fik hende til at søge til Danmark:

»Familielivet her i landet var noget skidt. Jeg tror, at hun nu søger tilbage til sine rødder i Aabenraa for at komme over den nedtur, hun fik af sin far.«

Men tilbage til 1931, da Wulf Schmidt havde aftjent sin værnepligt hos gardehusarerne. Han agtede at studere landbrug på Landbohøjskolen, men så opstod der en mulighed for at komme udenlands og opleve eventyret. Wulf fik et job med at ledsage 24 stykker kvæg, der skulle eksporteres til Argentina. Der blev han bestyrer på en kvægfarm, og senere endte han i Cameroun, hvor han dyrkede bananer. Da 2. Verdenskrig begyndte, var han stadig i Afrika, men efter julen 1939 fik han skibsløjlighed med damperen *Duchessa d'Aosta* til Genova, og langt om længe vendte han hjem til Aabenraa. Da han begyndte at lede efter arbejde, så han en avisannonce, som efterlyste folk med kendskab til fremmedsprog. Han reflekterede, og arbejdsgiveren bag annoncen viste sig at være Abwehr-afdelingen i Hamborg. Efter et interview blev Schmidt rekrutteret, og hans første opgave var en spionagemission til København, som han med Rupert Allasons ord »executed faultlessly« (»udførte fejlfrit«).² Derefter meldte han sig frivilligt til at blive kastet ned over England og operere som spion under forberedelserne til den invasion, der aldrig skulle blive til noget. Schmidt talte godt engelsk, dog med en betydelig accent.

Klokken var over midnat den 19.-20. september 1940, da Wulf Schmidt gjorde sig klar til at springe ud over Cambridgeshire. Han var blevet fløjet til England i et af Abwehrs specialfly, en matsort

Et enestående foto af Wulf Schmidt med den radiosender, Abwehr havde givet ham med på spionagetogtet til England. Billedet er taget af MI5 i Camp 020. Det var denne sender, Schmidt under hele krigen brugte til at sende vildledende meldinger til Abwehr med. Over 1.000 signaler blev det til, og som belønning fik han Jernkorset af både 1. og 2. klasse. Foto fra Oliver Hoare: Camp 020.

Heinkel 111 bombemaskine. Ved pinden sad hauptmann Karl Gartenfeld. Mange år senere huskede Schmidt flyveturen så godt, at han kunne fortælle Rupert Allason om hele besætningen: Løjtnant Nebel var andenpilot, sergent Wagner var radiotelegrafist, sergent Karl-Heinz Süßmann var observatør, og korporal Achtelik havde til opgave at puffe Schmidt ud af flyet.

Wulf Schmidt landede tæt ved landsbyen Willingham og begravede sit udstyr og faldskærmen. På grund af mørket havde han forvredet en ankel i nedslaget. Alligevel var han ved godt mod, for han vidste, at hans gode ven Gösta Caroli havde opereret frit i England i to uger – det var i hvert fald, hvad tyskerne havde fortalt ham inden

afrejsen fra en lufthavn ved Bruxelles. Sandheden var dog en helt anden. MI5 havde lovet Caroli, at han ville blive behandlet som krigsfange, hvis han ville fortælle alt, og det gjorde han så. Det var fast praksis, at spioner blev henrettet, men Caroli undgik dette ved at stikke sin danske ven fra Aabenraa. Han berettede, hvordan de var blevet trænet sammen i Hamborg, og han afslørede danskerens rigtige identitet. Caroli oplyste også, at han og Wulf Schmidt havde en aftale om at mødes i kroen *Black Boy* i Nottingham på en bestemt dag. Den 17. september havde Caroli tillige fra politistationen i Aylesbury sendt en radiomelding til Abwehr, hvori han oplyste, at han var ankommet sikkert, og at han opererede frit. Det var denne falske besked, man havde givet videre til Wulf.

Wulf Schmidt var da heller ikke på fri fod ret længe. Om morgenen var han gået til Willingham – han »humpede af sted i sit pæne blå tøj«, fortæller *Tin Eye* Stephens – og han blev pågrebet af et medlem af den lokale Home Guard, der var under kommando af oberst John H. Langton. I nutiden har oberst Langtons oldebarn, Barry Hayter, fortalt følgende om arrestationen (her gengivet sammentrængt)³:

»Wulf Schmidt havde smadret sit armbåndsur, da han sprang ud. Næste morgen gik han ind i Willingham og købte et nyt lommeur. Han vaskede sin opsvulmede ankel ved bybrønden og købte et nummer af *The Times*. Schmidt spiste morgenmad i en lille kafé og begyndte bagefter at gå tilbage mod den mark ved Half Moon broen, hvor han havde skjult sin radiosender og sin kuffert. Klokken 10 krydsede han markedspladsen, da han blev anråbt af menig Tom Cousins fra den lokale Home Guard. Cousins eskorterede ham til pubben *The Three Tuns*, hvor Home Guard havde hovedkvarter, og hvor han blev forhørt af oberst Langton.«

Det var sønderjydens accent og hele opførsel, der havde vakt mistanke, og han havde alle beviserne på sin skyld i lommerne. Der var blandt andet 132 engelske pund, 160 amerikanske dollar, et ægte dansk pas med navnet Wulf Schmidt og et falsk britisk identitetskort med navnet Harry Williamson. Det falske ID-kort blev med det samme Schmidts bane. Det indeholdt nemlig en adresse i London, som var blevet foreslået Abwehr af en anden af MI5's dobbeltagenter ved navn Arthur Owens (kodenavn: SNOW). Siden krigsudbruddet var

Den legendariske oberstløjtnant R.W.G. Stephens, der blev kaldt »Tin Eye« på grund af »det stålhårde blik, han sendte ud gennem sin monokel«. Han fordømte vold mod fangerne, men han var frygtet for sine aggressive og barske afhøringsmetoder, og da Wulf Schmidt kom i hænderne på ham, havde sønderjyden ikke en chance. Foto fra Oliver Hoare: Camp 020.

Owens blevet kontrolleret af MI5-majoren T.A. Robertson, der var arkitekten bag det berømte Double Cross system. London-adressen afslørede således utvetydigt Wulf som tysk spion, og det nyttede ham ikke, at han holdt fast ved sin dækhistorie, der gik ud på, at han var en uskyldig dansker, der med skib var ankommet til England tre måneder tidligere. *Tin Eye* Stephens skriver:

»TATE indrømmede ingenting, da han blev forhørt af politiet [Scotland Yard, hvis Special Branch udfører kontraspionagearbejde, J.A.]. Han kom til Camp 020 den 21. september. Sagen havde vakt så stor interesse, at tre officerer udefra af MI5 blev bedt om at foretage den indledende afhøring. Den gav intet. TATE fastholdt hårdnakket, at han for nogle uger siden var kommet til England med skib fra Danmark, hvor han var raget uklar med [den tyske besættelsesmagt]. De seneste tre måneder havde han vandret rundt ude på landet, sagde han.«

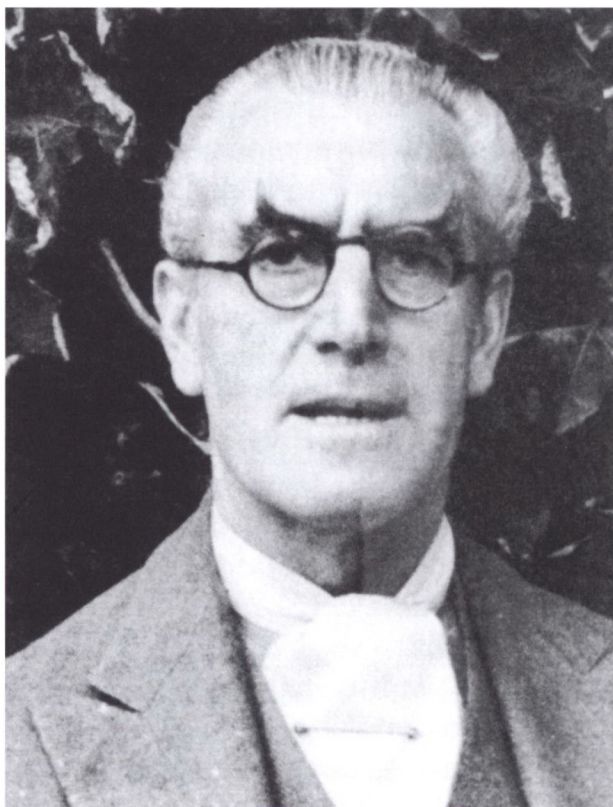
Efter den første afhøring fulgte en af de fremmede officerer Wulf Schmidt til cellen, hvor han bankede ham og slog ham i hovedet. Dette var i skarp modstrid med reglerne i Camp 020, og *Tin Eye* Stephens skred straks ind over for officeren, der blev bortvist. I andre lejre i England blev der af og til anvendt tortur under forhør, men ikke i Camp 020. Stephens var ligeglad med det etiske, men han var en hund efter resultater.

»Vold er tabu,« sagde Stephens, »for det første fremkalder det kun svar, der er beregnet på at glæde spørgeren, for det andet sænker det oplysningernes kvalitet«. I *A Digest of Ham* uddyber han dette:

»Den, der får en person til at bryde sammen under forhør, er født med det. Det kan ikke læres. Man opbygger et pres ved hjælp af ens personlighed, tone og hastigheden, man stiller spørgsmål med. Man angriber for fuldt knald, og det får enhver til at gå ud af sit gode skind af frygt.«

Tin Eye Stephens brugte ethvert trick, han fandt på. Han løj, han snerrede, han dominerede. Han anvendte trusler, narkotika, spiritus og bedrag, men han lagde aldrig hånd på nogen. »Billedligt talt skal en spion i krig føle, at han står over for spidsen af en bajonet«, sagde han.

Det var denne mand, Wulf Schmidt kom i hænderne på i Camp 020, og han havde ikke en chance. Hvor havde han vandret i England? Hvor havde han overnattet? Hvordan holdt han sit tøj rent, og hvordan fik han det vasket og presset? Hvor blev han klippet sidste gang? Wulf kæmpede med svarene, og de overbeviste ingen. Så stak oberstløjtnant Stephens dolken ind:

Psykiateren dr. Harold Dearden var MI5's vågne øje i Camp 020, og han drak whisky på sengekanten med Wulf Schmidt for at danne sig et billede af hans personlighed. Dr. Dearden var ofte på kant med chefen »Tin Eye« Stephens, og i »A Digest of Ham« skrev Stephens lidt surt: »Psykiatere er nogle sære mennesker; selv i krig.« Foto fra Oliver Hoare: Camp 020.

»[Vi] besluttede at give ham dødsstødet ved at vise ham det materiale, vi havde fået af [Gösta Caroli]. Men vi forfalskede materialet, så TATE ville tro, han var blevet totalt forrådt af sin 'bedste ven'. Vi viste ham de informationer, vi havde fået, inklusive beskrivelsen af ham selv ...«

Wulf Schmidts reaktion var »øjeblikkelig og dramatisk«, skrev Stephens. Han mistede den tilkæmpede ro og »forbandede det svin og udbrød, at han ville fortælle hele sandheden«.

Snart berettede sønderjyden, så MI5's blyanter glødede. Han fortalte, hvordan han var blevet rekrutteret i Hamborg, hvordan han var blevet oplært i spionbranchen af major Nikolaus Ritter og en række andre officerer. Han afslørede også sine spionageopgaver, der var de samme som Gösta Carolis. Til sidst indvilligede Wulf Schmidt i at arbejde for briterne som dobbeltagent.

Som gammel mand fortalte Wulf Schmidt Rupert Allason om sine bevæggrunde til at arbejde for briterne, og han lagde vægt på, at tyskerne havde svigtet ham. Han var ikke blevet forberedt godt nok, sagde han, f.eks. kunne han ikke finde ud af det engelske møntsystem, der ikke var et decimalsystem, og han anede ikke, hvordan han skulle bruge de forfalskede rationeringsmærker, han havde medbragt. Den forhåndsbriefing, han havde fået af major Ritter, var aldeles fejlbehæftet, og hans udstyr var utilstrækkeligt. Det bestod af en pistol med seks patroner, en radiosender, en pakke Players cigaretter, en æske tændstikker, otte stimulerende piller og en kortskaffet spade til at begrave faldskærmen med. Tyskerne havde også grundigt vildledt ham om det England, han ville finde. Da han blev kørt fra Cambridgeshire til Scotland Yard, havde han set, at London var i god stand, selv om Abwehr havde fortalt ham, at den lå i ruiner. Han var også blevet fortalt, at englændernes administrative system var sønderbrudt, og denne usandhed blev ledsaget af mange andre.

Wulf Schmidt berettede også til Allason, at han var forbavset over den gode behandling, han havde fået. Bortset fra officeren, der slog ham, mødte han megen venlighed og forståelse i Camp 020, og han blev imponeret af *Tin Eye* Stephens, da denne bortviste voldsmanden. Wulf havde forventet tortur og unævnelige pinsler, men i stedet kom MI5's psykiater dr. Harold Dearden ind i hans celle, satte sig på sengekanten og delte en flaske whisky med ham. Dr. Dearden var hele tiden for hånden for psykologisk at vurdere de enkelte fanger og anbefale de bedste forhørsmetoder, idet han insisterede på, at rå behandling ville give bagslag. Da han drak whisky med Wulf Schmidt, var det altså ikke den rene venskabelighed. Under den tvangfri samtale dannede han sig et billede af danskerens personlighed.

Men der var en anden side af medaljen, for Camp 020 var ingen ferielejr. Schmidt blev hele tiden holdt i isolation, og han blev ført til og fra forhørene af underofficerer, der havde ordre til ikke at sige et ord. Selve forhøret var altid en prøvelse. Det blev foretaget af fire-

fem uniformerede officerer, der sad ved et langt bord med høje stakke dokumenter, som tilsyneladende var bevismateriale mod danskeren. Wulf skulle stå ret midt i lokalet, mens han svarede på spørgsmålene, og en kvindelig stenograf skrev det hele ned. Nogle gange var han klædt nøgen, og det var hans største ydmygelse, fortalte han senere, at blive forhørt uden en trævl på kroppen i nærværelse af en ung kvinde.

Men det er et spørgsmål, hvor megen vægt man skal lægge på Wulf Schmidts beskrivelse af sine motiver til at blive dobbeltagent. Han havde luftet sin utilfredshed med tyskerne over for Rupert Allason, men da jeg talte med denne, var han ikke i tvivl:

»Wulf Schmidt var nazist,« kom det uden tøven, »og de efterrettingsfolk, der forhørte ham, kaldte ham 'en arrogant nazist'. Det tog mig mange år at komme ind på livet af ham. Han var sky og tilbageholdende. Men det endte med, at vi fik et godt forhold.«

Schmidt selv har nok ved en anden lejlighed givet den rigtigste forklaring på, at han skiftede heste i vadestedet. Mange år efter krigen blev han spurgt, hvorfor han besluttede sig for at arbejde for englænderne.

»Det var simpel selvopholdelsesdrift«, svarede han. Havde han ikke gjort det, var han blevet skudt som spion, troede han, idet han ikke anede noget om MI5's løfte til Gösta Caroli.

Efter overenskomsten med MI5 om et samarbejde førte Wulf Schmidt briterne tilbage til landsbyen Willingham, hvor han havde begravet sin faldskærm og sin radiosender, og den 16. oktober sendte han fra andensalen i Camp 020 en meddelelse til Abwehr, idet han brugte sit kaldesignal D-F-H. Under opsyn af MI5's radioekspert, kaptajn Ronald (»Ronnie«) Reed, rapporterede Wulf, at han var landet, at han havde skadet sin ankel, og at han havde fundet logi ved Barnet i Hertfordshire. Dette var den første rapport af over tusind, som han kom til at sende under krigen, hvilket var flere end det, nogen anden agent præsterede. Wulf blev ved telegrafnøglen lige til maj 1945.

Men sønderjyden boede ikke i Hertfordshire, sådan som han havde fortalt Abwehr. I stedet blev han indlogeret hos major T.A. Robertson

og dennes kone i Radlett, altså hos Double Cross systemets ophavsmand.

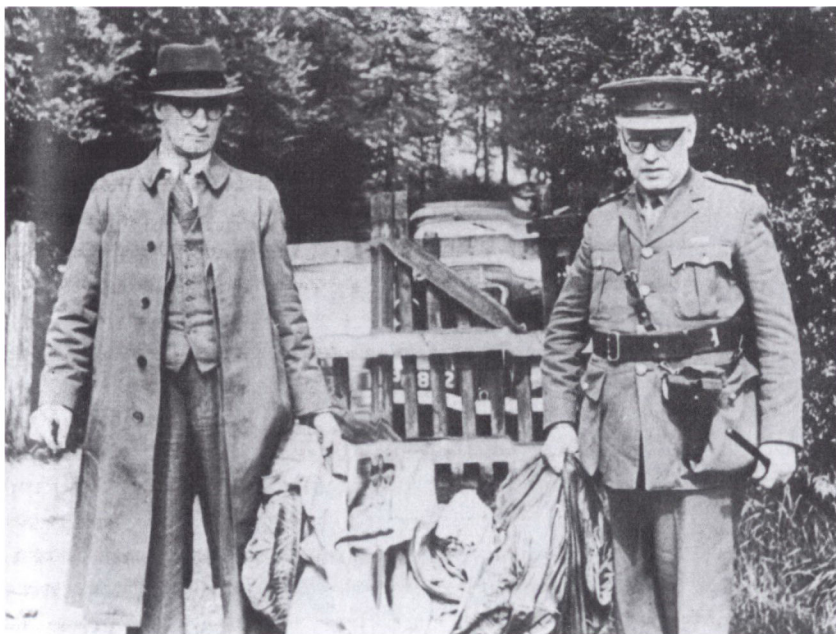
I efterretningslitteraturen fra efterkrigstiden blev der begået adskillige fejl vedrørende Wulf Schmidt, Gösta Caroli og andre tyske spioner, som blev dobbeltagenter. Dette skyldtes, at nogle af de kendteste historikere (f.eks. Ladislav Farago og David Kahn), forlod sig på de oplysninger, de fandt i Abwehrs arkiver.⁴ Men Abwehrs arkiver var forgiftede. De rapporter, som Schmidt og andre havde sendt, var jo nemlig doktorerede af MI5, og mens Abwehr noterede den fantastisk effektive spionage, deres agenter bedrev, gned briterne sig i hænderne over den vildledning, de var sluppet af sted med. I litteraturen blev rene fiktionshistorier ofte fremstillet som sandheder.

Alt dette var resultatet af det berømte Double Cross system, som Wulf Schmidt spillede med i. Det var en gigantisk vildledningsmanøvre, som MI5 foretog med hjælp af de omkring 120 tyske agenter, der i krigens løb blev fanget og indvilligede i at medvirke. Alle de rapporter, de sendte til Tyskland, var fabrikeret eller godkendt af MI5, og John Cecil Masterman, der var formand for den komité, som kontrollerede systemet, sagde, at tidligt i 1941 var MI5's greb om tingene så effektivt, at tjenesten »aktivt kørte og kontrollerede det tyske spionagesystem her i landet«. Dette blev bekræftet efter krigens slutning, og et af resultaterne var f.eks., at tyskerne blev vildledt til at tro, at invasionen i 1944 ville komme ved Calais og ikke i Normandiet. En afgørende faktor i briternes kamp mod Abwehr og Sicherheitsdienst var, at de havde brudt de tyske koder. Abwehrs cifferkoder blev brudt tidligt i krigen, og senere fulgte Sicherheitsdiensts koder og Abwehrs Enigma-koder. Derved blev briterne i stand til at kontrollere, om en dobbeltagent blev betragtet som fuldt pålidelig af tyskerne, og hvilken effekt hans oplysninger havde fået.

Wulf Schmidts arbejde for Abwehr bestod dels i generel rapportering om forholdene i England, dels i at besvare spørgsmål og løse konkrete opgaver. For eksempel fik han denne besked i januar 1941:

»Alle informationer om militære bevægelser i forbindelse med Grækenland og Nærøsten er af interesse.«

Besvareelserne var altid holdt i Schmidts egen stil, der kunne være både humoristisk og bidende, og hans tyske kontrollanter har sikkert bandet over hans manglende disciplin. I februar rapporterede han

Da den tyske spion Karel Richter blev sendt til England for at forsyne Wulf Schmidt med penge og et nyt krystal til hans radiosender, gik det galt med det samme. Richter sprang ud med faldskærm men blev hurtigt fanget og senere henrettet. Efter tilfangetagelsen ledte Richter en hel delegation fra MI5 og Scotland Yards Special Branch til stedet, hvor han havde skjult sin faldskærm. Både »Tin Eye« Stephens og dr. Harold Dear-den var med. Her står to af briterne med Richters faldskærm. Foto fra Nigel West: MI5.

om bestemte underjordiske hangarer, og rapporterne var fyldt med detaljer, som MI5 havde redigeret. Man lod ham også melde om et falsk ammunitionsdepot i håb om, at tyskerne ville spille kræfter på et bombetogt imod det. Men der gik et stykke tid, før efterretningstjenesten fandt ud af, på hvilken måde TATE bedst kunne udnyttes.

Fra begyndelsen var Wulf Schmidts største problem, at han ingen penge havde. De få kontanter, han havde haft med, fik hurtigt ben at gå på, og medmindre han kunne forsynes, så Abwehr ikke fattede mistanke, var hans funktion som dobbeltagent i fare. Tyskerne var helt klar over pengemangelen, og de fik i første omgang den tidligere nævnte Arthur Owens til at sende Wulf 100 pund i et anbefalet brev. Men der skulle meget mere til. Tyskernes forsøg på at få sendt kon-

tanter til Wulf forårsagede imidlertid et indviklet problem for MI5, idet andre dobbeltagenter blev involveret, og sikkerheden kom i fare. Et af forsøgene gik ud på, at Abwehr sendte en kurér til England. Det var en sudetertysker ved navn Karel Richter, og han sprang ud med faldskærm i Hertfordshire, men blev arresteret få timer senere af en mistænksom politibetjent. På sig havde han dels et nyt krystal til Wulfs radiosender, dels 1.000 dollar og 300 pund til ham. Richter blev henrettet, og danskerens pengesorger fortsatte, hvilket han mindede Abwehr om i skarpt formulerede signaler, f.eks. dette:

»Hvad er det, der forsinker manden med de penge, I lovede? Jeg er begyndt at tro, I er fulde af lort.«⁵

Nu tog Abwehr sig sammen og foreslog Wulf denne plan: Han skulle gå til busterminalen ved Victoria Station og stige på bus nr. 11 kl. 16, idet han skulle bære på en bog og en avis samt have et rødt slips på. Samtidig ville en japaner stige på bussen med *The Times* under armen. Ved det femte busstoppested skulle de stige af, og japaneren ville give Wulf avisen, som indeholdt en større sum penge. Wulf svarede tilbage, at bus nr. 11 ikke længere standsede ved Victoria Station og foreslog nr. 16 i stedet. Dette blev aftalt, og da mødet endelig fandt sted, skete det under skarp observation af detektiver fra Special Branch. Japaneren blev identificeret som kaptajnløjtnant Minitory Yosii, der var assisterende flådeattaché ved den japanske ambassade, og foruden at skaffe Wulf penge bevirkede episoden, at man fik bevis for, at japanerne samarbejdede med Abwehr.

Senere fik Wulf Schmidt flere penge fra Abwehr gennem en anden agent, og han smilede stort, da Abwehr meddelte ham, at han var blevet tildelt Jernkorset for sin utrættelige indsats. Jernkorset kunne kun gives til tyske statsborgere, men Abwehr forklarede, at man samtidig havde fået ham tildelt tysk statsborgerskab, og at decorationen var blevet overladt til hans bror, der gjorde tjeneste i Luftwaffe. Broderen var blevet instrueret om at opbevare Jernkorset på et sikkert sted, indtil Wulf kunne vende tilbage.

Det ville føre for vidt at referere de hundredvis af signaler, som blev udvekslet mellem Abwehr og Wulf Schmidt. Han rapporterede om stort og småt, og tyskerne var glade. I juni 1941 gav de ham følgende instruktion, der kan tjene som eksempel på hans opgaver:

»Tæt ved flyvepladsen i Haywarden ved det sydvestlige hjørne 1 km. nord for landsbyen Broughton, vest for Chester, ligger Vickers [flyvemaskine-] fabrikken over jorden. Hvor er den underjordiske fabrik? Foregår der konstruktioner?«

Måned efter blev Wulf beordret til Coventry for at udarbejde en rapport om de skader, der var, efter at byen i november var blevet pulveriseret under et tysk bombetogt. Abwehr ønskede en detaljeret redegørelse for, hvilken genopbygning der var sket i de mellemliggende ni måneder, og Wulf tog dertil sammen med sin føringsofficer kaptajn Ronald Reed. Bagefter udarbejdede Wulf en lang rapport, der flere gange blev revideret af MI5, og den var fuld af detaljer, hvoraf mange var beregnet på vildledning. Andre gange skulle Wulf lave lister over detailpriser, fødevarelagre og f.eks. »undersøge de mange underjordiske fødevarerbutikker, der angiveligt er bygget over hele landet«. I november kom denne forespørgsel:

»Er der sendt faldskærmstropper af sted, særligt til Mellemøsten?«

I løbet af det første år efter sin landsætning i England var Wulf Schmidt vokset til at blive en nøgleagent for Abwehr, en »perle« som det blev sagt. Det var lykkedes tyskerne at sende ham 20.000 pund gennem en jødisk teateragent, og med denne mægtige sum i lommen kunne han rejse overalt. Hans gamle undskyldning om, at han ikke havde råd til lange ture, gjaldt ikke længere. MI5 var imidlertid bekymret over de krav, Abwehr nu stillede om, at Wulf med sin nye rigdom skulle skaffe sig kontakter højere oppe i samfundet, så der blev opfundet en historie om, at han havde haft vanskeligheder med politiet og var gået i dækning på landet. Dette medførte, at Wulf i en periode kun sendte rutinerapporter, og at Abwehr sjældent stillede ham opgaver.

Men var der noget galt? Var tyskerne blevet mistænksomme? Eller var de utilfredse med hans indsats? Wulf tacklede problemet med dette signal til Tyskland:

»I lader mig aldrig vide, hvad I mener om mit arbejde. Et klap på skulderen en gang imellem ville være velkomment. Jeg er trods alt kun et menneske.«

Oberstløjtnant G. Sampson var næstkommanderende i Camp 020 og udarbejdede meget af det »Top Secret«-manuskript, som hans chef, oberstløjtnant Stephens, kaldte »A Digest of Ham«, og hvori de to officerer tegnede et nærbillede af Wulf Schmidt. Foto fra Oliver Hoare: Camp 020.

I 1942 blev Double Cross systemet justeret, så det i højere grad skulle tjene til at vildlede fjenden om fremtidige allierede militæroperationer. De fabrikerede meldinger fra de fjendtlige spioner, der var i gang som dobbeltagenter, gik direkte til den tyske overkommando, og dette åbnede store muligheder. De allieredes invasion i Nordafrika blev en prøvesten. Operation TORCH var kodenavnet, og Wulf Schmidt var en af de dobbeltagenter, der sendte vildledende signaler. Han bildte også Abwehr ind, at han havde fået en vigtig kontakt i »Mary«, der var kodeekspert i Admiralitetet. »Mary« havde efterladt klassificerede dokumenter i Wulfs lejlighed, meldte han, og de afslørede blandt andet allierede minefelter. Hamborg jublede. »Skaf mere«, lød ordren, og der var tale om specialkort fra the Royal Navy. Dette spil fortsatte længe, men efterhånden som krigslykken svigtede tyskerne, gik flere og flere Abwehr-agenter over til englænderne, og på et tidspunkt var MI5 meget bekymret for Wulf Schmidts sikkerhed. Andre agenter havde i stigende grad været involveret i hans mange manøvrer. For mange var blevet klar over Wulfs eksistens. Hvornår ville Abwehr opdage, at han spillede dem på næsen?

Risikoen for, at Wulf kunne være kommet under mistanke, afdæmpede hans rolle i dobbeltspillet omkring invasionen i Normandiet i 1944, men nogle af hans foretagender er alligevel værd at notere. For eksempel var han i januar 1944 i stand til at meddele tyskerne, at general Eisenhower var ankommet til England for at indtræde i sin stilling som de allieredes øverstkommanderende – og det var før, nyheden blev offentligt kendt. Den slags godbidder kostede ikke MI5 noget, men de styrkede Wulfs kredit i Abwehr.

Han deltog også i Operation STARKEY, der gik ud på at få tyskerne til at tro, der ville ske landgang i Pas-de-Calais regionen, og han var med i Operation FORTITUDE NORTH, der var et forsøg på at bilde tyskerne ind, at et angreb på Europa ville finde sted i Skandinavien. I den forbindelse rapporterede Wulf, at han var blevet bekendt med, at den britiske minister i Stockholm, Victor Mallett, var kaldt hjem til vigtige drøftelser i udenrigsministeriet.

Men der var flere vildledningsmanøvrer, og Wulf var ligeledes med i Operation IRONSIDE, der foregav en landgang i Biscayabugten, og Operation FORTITUDE, som var et sofistikeret forsøg på styrke tysernes tro på en landgang ved Calais. Wulfs bidrag bestod blandt andet i, at han rapporterede til Abwehr, hvordan han havde observeret den amerikanske 83. division blive flyttet til Wye, og han understøttede oplysningen med beskrivelse af soldaternes skuldermærker. Han meddelte også, at han havde set store mængder af engelske og canadiske soldater bivakere i de nærliggende skove, og at 20.000 canadiere var kommet gennem Ashford på vej til Dover. I forbifarten bemærkede han også, at »Mary« var kommet tilbage fra Washington og havde fortalt, at et meget stort amerikansk ekspeditionskorps samlede på østkysten. På grundlag af disse og andre lige så vildledende oplysninger konkluderede Abwehr, at the First United States Army Group blev samlet i Kent med henblik på et angreb over Kanalens smalleste stykke. Men dette var kun halvdelen af vildledningsmanøvreren. Den kritiske del kom, da invasionen rent faktisk skete i Normandiet, og tyskerne skulle bringes til at tro, Normandiet kun var en skinmanøvre, og at hovedangrebet stadig ville komme ved Pas-de-Calais. Wulfs bidrag bestod i, at han tog til Cambridge og rapporterede, at den 11. amerikanske infanteridivision havde sat sig i gang, at det 20. amerikanske armékorps var på vej mod vest, og at den 25. panserdivision var på vej mod syd. Disse oplysninger tydede stærkt på, at et andet og vigtigere angreb var under forberedelse, og resulta-

tet blev, at tyskerne bandt store tropestyrker i Belgien og Nordfrankrig, mens de allieredes brohoved i Normandiet blev udbygget.

Da invasionen i Frankrig var lykkedes, blev resten af krigen for tyskerne en kamp med ryggen mod muren. Russerne trængte dem tilbage på østfronten, og de allierede skubbede dem tilbage mod hjemlandet på vestfronten. Hitler havde lovet sine generaler et mirakelvåben, der skulle afgøre krigen til tyskernes fordel, og det viste sig at være V-1, der var en flyvende bombe, og V-2 der var en langtrækkende ballistisk raket. Begge disse våben anrettede frygtelige skader i England, men naturligvis blev de ikke afgørende.

Det var meget vigtigt for tyskerne, at de fik nøjagtige rapporter om V-1 bombernes nedslag, så de kunne justere sigtet, og Wulf Schmidt fik ordre til at melde om de bomber, der ramte London. Præcis *hvor* eksploderede de? Briterne diskuterede intenst, hvilke svar Wulf skulle give Abwehr. Skulle han fortælle, at bomberne gik langt forbi London? Eller at de landede i de nordligste kvarterer? Meningen var selvfølgelig, at tyskernes sigte skulle fordrejes, og TATE gjorde sit bedste for, at det skete.

Den 21. september 1944 blev en milepæl i Wulf Schmidts arbejde, og han sendte følgende melding til Abwehr:

»I anledning af min rapport nr. 1.000 beder jeg Dem overbringe Føderen min ydmyge hilsen og mine hede ønsker om en hurtig og sejrrig afslutning på krigen.«

Hvad lå der bag denne knæbøjning for Hitler? Hvad fik danskeren til at hylde periodens største krigsforbryder? MI5 har sikkert været godt tilfreds med telegrammet, for det viste jo tyskerne, at deres bedste mand i England var en tro og loyal tjener. Men man kan ikke afvise, at Wulf Schmidt også havde hjertet med i meddelelsen. Han var nazist, og det er uvist, om han nogensinde blev andet. I England måtte han naturligvis til sin død undgå at vise sådanne holdninger, men hvad foregik der inden i ham?

Da krigen nærmede sig sin afslutning, gennemførte Wulf Schmidt endnu en af sine store vildledninger af tyskerne, under stadig opsigt af føringsofficeren og radioeksperten Ronald Reed. De tyske u-både var vedblivende generende aktive, og den britiske flåde manglede dybvandsminer, som var det eneste effektive middel mod u-både, der opererede tæt ved kysterne. Til Abwehr fortalte Wulf, at han havde

mødt en indiskret søofficer fra minestrygeren HMS *Plover*, som havde tilbudt ham at bruge sin lejlighed, når han var væk, og dette havde resulteret i fundet af en række vigtige dokumenter. Fra november 1944 sendte Wulf en stribe topkvalificerede rapporter om størrelse og placering af nye minefelter. Ifølge Wulf havde englænderne udviklet en ny type dybvandsminer, som blev fastgjort tæt ved havbunden. De frembød altså stor fare for u-både, men ikke for overfladeskibe. For at styrke troværdigheden af denne fiktion, lod MI5 Wulf rapportere om u-både, der var uskadeliggjort af de nye miner, men som i virkeligheden var blevet sænket under luftangreb. Wulf rapporterede ligeledes om minesænkede u-både, der i virkeligheden var blevet nedkæmpet på anden måde, men uden at de havde fået sendt et signal til Kriegsmarine. Wulf Schmidts rapporter blev taget helt alvorligt af den tyske flådeledelse og førte til, at der den 1. januar 1945 blev udstedt en ordre til u-bådene om at holde sig væk fra Irlands sydlige kyster. Hele denne vildledning syntes at blive bekræftet den 12. marts, da kaptajnløjtnant Hubertus Purkhold, der var chef på *U-260*, signalerede, at han havde måttet sænke sit fartøj efter at være blevet ramt af en mine i et område, der passede med Wulf Schmidts opgivelser. Purkhold vadede i land med sin besætning i en irsk bugt uden at ane, at han havde styrket Wulfs anseelse i Hamborg.

Den 2. maj 1945 sendte Wulf Schmidt sin sidste meddelelse til tyskerne. Krigen var vundet, Double Cross systemet havde overlevet sig selv, og TATE kunne begynde at skifte identitet til Harry Williamson. Hans sidste signal handlede om minelægninger ved Kola halvøen, og modtagelsen af det blev bekræftet af tyskerne kun få timer før, de allierede rykkede ind i Hamborg. Wulfs føringsofficer i Abwehr opfordrede ham til vedblivende at holde kontakt med sine kilder, og han besvarede en forespørgsel fra Wulf om en kuffert, denne havde efterladt i Hamborg i 1939. Kufferten var blevet afleveret til hans søster, fik han at vide.

Flere år efter krigen rejste Wulf Schmidt til Hamborg for at hente kufferten, men han blev ikke længe og tog tilbage til England, hvor man havde belønnet ham med et britisk statsborgerskab. Som Harry Williamson blev Wulf fotograf på lokalavisen *Watford Observer* i London-forstaden Watford, og der boede han, til han døde i 1992. Efter fotografkarrieren arbejdede han i et firma som eksportchef. Wulf Schmidt var i en periode gift og fik en datter, men hans biseksualitet ledte til skilsmisse og samliv med en anden mand.

Disse to mænd spillede en stor rolle i håndteringen af Wulf Schmidt som dobbelt-agent. Til venstre major, senere oberst T.A. Robertson, der var arkitekten bag Double Cross systemet og i hvis hjem, Schmidt slog teltpælene op. Til højre William Luke, der var en af sønderjydens føringsofficerer. Foto fra Nigel West: M15.

»Han var sky og tilbageholdende«, havde Rupert Allason fortalt mig, da jeg diskuterede Wulf Schmidt med ham, og det gjaldt over for hele hans engelske omverden, bortset fra dem der gik op i kanarie-fugle.

»Harry blev en af Englands mest kendte opdrættere af kanarie-fugle, og han rejste rundt i hele kongeriget som en højt respekteret dommer ved kanarifugleudstillinger«, sagde Allason, der mestendels foretrak at bruge navnet »Harry« om vort samtaleemne. På et tidligere tidspunkt havde jeg selv forsøgt at komme i forbindelse med Wulf Schmidt – blandt andet gennem danske kanarifuglehandlere – men det lykkedes ikke. Til sin dødsdag var han sky over for journalister og ligesindede. I England var der kun en håndfuld mennesker, som kendte Harry Williamsons sande identitet, og han vogtede over

den som en drage, så det var ham stærkt imod, da den blev afsløret i avisen *Sunday Express* i 1990. Årsagen var noget så banalt som en ubetalt skatteregning.

Der er mange ting i Wulf Schmidts liv, der peger i retning af, at han ikke var noget særligt sympatisk menneske. Hans tidligere kone var bitter, hans datter var bitter, og da jeg bad Rupert Allason karakterisere ham, svarede han med disse ord, der rækker fra det laveste til det højeste:

»Han var ikke særlig intelligent, men meget snu og hård. Han havde en højt udviklet sans for at beskytte sig selv, og han var ufrivilligt – men afgørende – med til at vinde krigen for de allierede.«

Allason fortalte mig også, at det krepere Wulf Schmidt, at han aldrig fik lagt hånd på de to Jernkors, han havde fået. Abwehr havde deponeret dem hos hans bror, men efter krigen blev de straks beslaglagt af MI5:

»Jernkorsene ligger på MI5's interne museum, og der bliver de liggende. Harry bad mig hjælpe sig med at få dem, og jeg forsøgte, men alt var forgæves.«

Da Wulf Dietrich Christian Schmidt alias TATE alias Harry Williamson døde, blev der bragt nekrologer i britiske aviser, og hans ry var så stort, at også *The New York Times* ristede ham en rune.⁶ Men lad mig slutte med den nøgterne karakteristik, som Sir John Cecil Masterman skrev, da han udarbejdede en fremstilling af Double Cross systemet, som han havde ledet i sin egenskab af formand for den såkaldte Twenty Committee:

»Wulf Schmidts arbejde havde stor værdi, først for kontrapionagen og senere for efterretningstjenestens vildledningsmanøvrer over for tyskerne. Han var medvirkende til at skaffe store pengesummer fra tyskerne, og disse gav ham helt særligt – via radio – statsborgerskab, så han kunne blive i stand til at modtage Jernkorset (første og anden klasse). I Tyskland blev han til det sidste betragtet som 'en perle' blandt agenter. Her i Storbritannien var hans karriere endnu mere bemærkelsesværdig.«

LITTERATUR

Allason, Rupert og Andersen, Jakob: *Samtaler om Wulf Schmidt*. London, 1995.

Bjerg, Hans Chr.: »TATE – 3725« i *Siden Saxo – magasin for dansk historie* nr. 4, 1994, side 28-35.

Deacon, Richard: *British Secret Service*. Grafton Books, London 1991.

Hoare, Oliver: *Camp 020 – MI5 and the Nazi Spies. The Official History of MI5's Wartime Interrogation Centre*. Public Record Office, Richmond, 2000. Denne bog indeholder oberstløjtnant

R.W.G.Stephens' manuskript »A Digest of Ham« (side 31-370) og har en værdifuld introduktion af Hoare (side 1-30).

Macintyre, Ben: »The Truth that Tin Eye saw« i *The Times*, London, 10. februar 2006.

West, Nigel: *Seven Spies who changed the World*. Mandarin, London, 1992. Kapitel 2, side 33-65.

West, Nigel: *MI5: British Security Service Operations 1909-1945*. Triad/Granada, London, 1983.

NOTER

1. Adressen er oplyst af Tommy Jonasson, Västerås.

2. I Abwehrs Hamborg-arkiv optræder Wulf Schmidt under betegnelsen »Agent A3725«.

3. Se internetadressen: www.old-willingham.com/History/Spy/Tate_Spy.htm. Denne hjemmeside præsenterer sig selv således: »This site is about the history of Willingham, a village of around 3500 in Cambridgeshire«.

4. Ladislav Farago og David Kahn fejldentifierede f.eks. Wulf Schmidt som »Fritz Hansen«.

5. Wulf Schmidt brugte ofte vulgære udtryk, især »Rend mig i røven«.

6. Bruce Lambert: »Harry Williamson, 80, a Top Spy For the British, Prized by Hitler« i *The New York Times*, 23. oktober 1992. Som eksempel på, at Wulf Schmidt stadig omtales i medierne, se denne artikel: Christopher Hitchens: »Why Obama cited Churchill on torture« i *Slate Magazine*, 4. maj 2009 (<http://www.slate.com/id/2217583>).

Zusammenfassung

Wulf Schmidt aus Aabenraa wurde 1940 für den deutschen Nachrichtendienst Abwehr mit dem Fallschirm über England abgeworfen. Die Briten verhafteten ihn umgehend und stellten ihn vor die Wahl, entweder erschossen zu werden oder die Deutschen mit verfälschten Nachrichten zu versorgen. Diese Entscheidung war nicht schwer zu treffen und er erfüllte seine Aufgabe so gut, dass er von den Deutschen zwei Mal mit dem Eisernen Kreuz sowie mit der deutschen Staatsbürgerschaft belohnt wurde. Der britische Nachrichtendienst MI5 belohnte ihn außerdem mit der britischen Staatsbürgerschaft. Im vorliegenden Artikel erzählt der Historiker Jakob Andersen die fantastische Geschichte des Doppelagenten.